

Kardinal Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački
Prigodna riječ na susretu s ravnateljima osnovnih i srednjih škola
te predškolskih ustanova u gradu Zagrebu
Zagreb, Vijenac, 15. prosinca 2014. godine.

Škole i dječji vrtići – mjesta cjelovitog odgoja

1. Poštovane ravnateljice i ravnatelji, srdačno vas sve pozdravljam u ovo predbožićno vrijeme. Dok vam zahvaljujem na odazivu, želim vam u ime Crkve odati priznanje za važnu službu koju vršite u hrvatskom društvu. Ovakvi susreti, koji nisu službeni ni obvezni, u pluralnom su društvu veoma potrebni. Oni pružaju prigodu ne samo za susret, nego i za međusobno upoznavanje i suradnju na opće dobro. Takvim susretima učvršćuje se suradnja između Crkve i škole, te dječjih vrtića, na području Zagrebačke nadbiskupije, imajući uvijek u vidu dobro djece i mladih.

Odgoj i formacija novih generacija treba biti u srcu svakog čovjeka dobre volje. Od te zadaće nema važnije. Povijest čovječanstva i povijest civilizacija potvrđuje da je odgoj djece i mladih uvijek imao središnje mjesto. U tom smislu može se reći da je odgoj i obrazovanje javno dobro za koje smo svi odgovorni. U zajedničkoj odgovornosti vrtići i škole imaju ipak posebno mjesto. To su mjesta prenošenja kulture, a jedan od temeljnih ciljeva obrazovanja je prenošenje kulturnog nasljeđa, vrijednota i moralno-etičkih načela.

Nalazimo se u došašću, važnom kršćanskom vremenu koje u hrvatskom kontekstu ima bogatu vjersku, tradicijsku i kulturnu baštinu. Važno je stoga da naša djeca i mladi dio tog bogatstva mogu izbliza vidjeti, čuti i doživjeti u svojim dječjim vrtićima i školama.

2. Danas se odgojne institucije nalaze pred velikim izazovima. Trenutna društvena stvarnost ukazuje na svu lomljivost i nesigurnost odgojnih mjesta, počevši od obitelji pa do škole. Odgoj i obrazovanje izazov je za cijelo društvo koje mora razvijati najprikladnije itinerarije kako bi osiguralo skladan razvoj osobe, imajući na umu da je pravo na odgoj temeljno pravo svakog čovjeka. Gledano iz perspektive osobe koju treba odgajati, o odgoju se može govoriti kao »novom rađanju« za život, slobodu, odgovornost, zahvalnost i odmak od vlastitog ega. Rođenje je temeljno iskustvo prožetosti životom. Ono je milost, sposobnost primanja, slušanja, čuvanja,

darivanja i trošenja za drugoga. Odgoj i obrazovanje, shvaćeni kao proces rađanja, imaju veze s umjetnošću, ne u smislu čisto individualnog izričaja, nego kao originalan i brižljiv pogled na stvarnost kojoj se omogućuje rast, a to je osoba. Na tom tragu papa u miru Benedikt XVI., definira odgoj kao čin ljubavi i odgovornosti.¹

Kako bi odgoj i obrazovanje uistinu »rađali za život«, potrebno je kod djece i mladih čuvati i njegovati unutarnju dimenziju, posvijestiti im važnost vlastitog duhovnog središta, jer se razmišljanje, osjećaji, odluke, ponašanja i stavovi rađaju u nutrini. Važno je poštivati i biti osjetljiv na duhovno središte osobe što se ne može svesti na emocionalni optički instrument. Duhovnost je bitna dimenzija ljudske osobe, nju treba njegovati od najranije dobi, jer kad je zanemarena, djeca i mladi izlažu se različitim devijacijama i neredima u sebi i oko sebe. Umjesto takvih destruktivnih utjecaja, učinimo sve da naša djeca i mladi budu zadivljeni dobrotom, istinom i ljepotom.

3. Usklađivanje uma i srca pedagoško je težište suprotno svakom ekstremizmu (racionalnom, ideološkom, emotivnom), koji je u povijesti često bio u korijenu masovnih katastrofa negiranja osobe i njezina dostojanstva. Odgoj i obrazovanje uvijek treba u središtu imati osobu, razvoj njezina kritičkog mišljenja, oblikovanje savjesti kako bi znala prosuđivati što je dobro, a što zlo.

U našem se društvu zapaža širenje svojevrsnog skepticizma i nepovjerenja prema odgojno-obrazovnim institucijama, što se na određeni način reflektira na ponašanje i motivaciju onih koji nose teret te najvažnije zadaće u društvu. Uz obitelj, dječji vrtići i škole, najvažnija su mjesta odgoja i rasta mladih generacija. Činjenica je da se kriza, koja snažno potresa naše društvo, duboko reflektira na odgojno-obrazovne institucije, jer one su dio društvenog tkiva. Društvo sa svojim suprotnostima, kao i svojim bogatstvom, ulazi u učionice preko djece, učenika i mladih koji svakodnevno žive društvenu zbilju. U učionice s djecom i mladima ulazi i krhkost obitelji, socijalna nejednakost, nezaposlenost, siromaštvo i nesigurnost. Nekada je stabilnost drugih institucija, osobito obitelji i društvenog ozračja, osnaživala školu i djelatnike škole. Danas to više nije tako očito.

U današnjem društvu dolazi do redefiniranja i samih ciljeva škole. Tradicionalna zadaća škole je odgajati, prenositi znanje, prenositi i izgrađivati kulturu. Odgajati znači biti svjestan da je svako ljudsko biće pozvano rasti i

¹ Usp. Papa Benedikt XVI., Govor sudionicima plenarnog zasjedanja Kongregacije za katolički odgoj, 7. veljače 2011.

sazrijevati u skladu s vlastitim sposobnostima i prema vlastitoj naravi. Zato svi odgojno-obrazovni procesi koji se odvijaju u vrtićima i školama trebaju promicati sklad, a ne destruktivnost u razvoju osobe.

4. Odgoj i obrazovanje proces je kultiviranja osobe i to na tri razine: intelektualnoj, voljnoj i duhovnoj. Tako škola sudjeluje u očovječenju i pripremanju djece i mladih za konkretan život. No, valja ukazati na problem što se danas pojam *život* pokušava reducirati na dimenziju profesionalnosti, produktivnosti, korisnosti, uspješnosti i konkurentnosti na tržištu, a zanemaruje sama vrijednost ljudske osobe i njezin cjelovit odgoj.

Dobro osobe snaga je i opravdanje svakog odgojnog nastojanja. Odgoj mora pridonositi da osoba postane slobodan subjekt, subjekt koji ima konkretne mogućnosti; subjekt koji ima pravo na temeljne preduvjete kako bi spoznao svijet oko sebe i svijet vlastite nutrine; kako bi pronašao odgovore na pitanja smisla koja naviru iz njegove nutrine da ne bi život ostao prazan.

Takvom odgoju vjerski odgoj u vrtićima i vjeronauk, kao školski predmet, u dijalogu s drugim školskim disciplinama, daju važan doprinos. Vjeronauk pridonosi integralnom odgoju učenika, poznavanju drugoga, međusobnom razumijevanju i uvažavanju. Da bi vjeronauk kvalitetno ostvarivao tu zadaću, uz kvalitetne programe i vjeroučitelje, važno je da ga odgovorni za školu osnažuju, stvarajući tako pozitivno ozračje u kojem će se vjeronauk razvijati u predmet bez kojega škola ne može ostvariti svoj temeljni cilj, a to je cjelovit odgoj. Učenik ima pravo u okviru temeljnog obrazovanja, naučiti i razumjeti koju ulogu ima vjera u razvoju njegove osobnosti – onoga što on jest i onoga što će postati.

5. Kako bi odgovorila na suvremene izazove, škola trajno propitkuje svoju odgojnu i društvenu ulogu u sadašnjem društvu za današnje naraštaje. Škola je mjesto života u kojem se isprepliću brojne dimenzije: ona je mjesto kulture, odnosâ, prenošenja vrjednota, među kojima su i duhovne vrjednote. Važno je da škola bude mjesto u kojem učenici razvijaju sposobnost reflektiranja i razmišljanja. Ali razmišljanje se ne razvija samo pasivnim primanjem i posredovanjem informacija. Ono traži u prvom redu životno svjedočenje odgajatelja, nastavnika, zatim disciplinu, sustavnost, kontinuitet, znatiželju, radoznalost i strpljivo istraživanje.

Jedna od važnih zadaća odgoja, a time i vrtića i škole, je pomoći svakoj osobi da postane ono što jest, da otkrije onu izvornost i originalnost koja resi njezinu osobnost u odnosu na bilo koju drugu osobu. U školi se uči vrjednovati i prosuđivati sebe, druge i svijet oko sebe. Važno je djecu i učenike uvoditi u društvo i kulturu u kojoj žive, i naučiti ih kako iste mijenjati i učiniti po mjeri čovjeka i ljudskog dostojanstva. Odgoj, kritička svijest, odgovornost, zauzetost, radinost, duhovnost, moralnost, ustrajnost, idu zajedno. Djeca i mladi imaju pravo te vrline prepoznati u životu i ponašanju odraslih. To je ozbiljan izazov za nastavnike, odgojitelje, prosvjetne djelatnike i one koji su najodgovorniji za odgojne institucije.

6. Papa Franjo, obraćajući se na Trgu sv. Petra u Rimu tisućama učenika, nastavnika, ravnatelja i roditelja, istaknuo je važnu istinu o školi. »Škola je mjesto susreta, a ne parking«. ² U njoj se susreću učenici, nastavnici, asistenti, djelatnici i roditelji. Danas je kao nikada do sada, potrebno promicati kulturu susreta kako bismo se međusobno poštivali, poznavali, voljeli i živjeli zajedno. Škola otvara pamet i srce stvarnosti u bogatstvu njezina obzorja. ³

Na tragu već rečenog, poštovane ravnateljice i ravnatelji, želio bih još jednom istaknuti koliko je važno da vrtići i škole - nositelji odgojno-obrazovnog procesa - u središte svoga djelovanja stave kultiviranje srca: a to je odgoj za istinito, lijepo i dobro. Ako dijete tijekom najranije formacije prepozna i usvoji ono što je istinito, lijepo i dobro, lakše će se kasnije suprotstaviti relativizmu koji se sve agresivnije nameće kao novi *credo*.

Iako tehnologija danas snažno obilježava ljudski život od najranije dobi, i to u svim segmentima, ipak je teško vjerovati da umijeće ljudskosti i zajedničkog života može oblikovati digitalna matrica. Odgoj je čin ljubavi koji zahtijeva odgovornost, predanost i usklađenost života, a ne tehnička kompetencija.

7. Svi koji su odgovorni za odgoj i sudjeluju u temeljnom odgoju i obrazovanju djece i mladih susreću se s problemom sve snažnijeg ekonomiziranja obrazovanja i tumačenja osobe kao sposobne ili nesposobne na tržištu pobješnjelog kapitalizma. Stoga zavrjeđuju pažnju riječi pape u miru Benedikta XVI., koji ističe da nije dovoljna samo profesionalna formacija, nego da je potrebna i formacija srca. ⁴

² Papa Franjo, Susret s predstavnicima talijanskih škola, 10. svibnja 2014.

³ Usp. Isto.

⁴ Usp. Papa Benedikt XVI., Govor Rimskom kleru, 7. veljače 2011.

Kad Benedikt XVI. govori o važnosti obrazovanja mladih, ne misli ponajprije na metodičke i didaktičke postupke u prenošenju sadržaja, nego na obrazovanje utemeljeno na izravnom i osobnom susretu s čovjekom, na svjedočanstvo – to jest na autentično prenošenje vjere, nade i ljubavi; na vrjednote koje iz toga proizlaze, izravno – od osobe k osobi. Radi se dakle o autentičnom susretu s drugom osobom, koja je slušana i prihvaćena.⁵

Zato je često hrabrio odgojitelje i nastavnike te apelirao na njihovu odgovornost. »Tražim od vas, nastavnika različitih tipova škole, da imate visoku svijest o svom zauzetom radu, usprkos teškoćama, nerazumijevanjima i razočaranjima što ih često doživljavate. Poučavati, ustvari, znači ići ususret želji za znanjem i razumijevanjem koja je ucijepljena u čovjeka, a u djetetu, adolescentu i mladom čovjeku očituje se u punoj snazi i spontanosti. Vaša zadaća, dakle, ne može se ograničiti na prenošenje znanja i informacija, ostavljajući po strani velika pitanja koja se odnose na istinu, osobito onu istinu koja može biti životna vodilja. Vi ste, u punom smislu riječi, odgojitelji. Vama je, u uskoj suradnji s roditeljima, povjerena uzvišena umjetnost formiranja osobe.«⁶

8. Isticanje odgojne zadaće učitelja i škole općenito, posebno je potrebno danas, kada je sve snažnije prisutna tendencija da se škola svede na prenošenje tehničkih znanja, a zanemari ili zaniječe njezina odgojna zadaća. Učiteljska zadaća ne može se reducirati na puko posredovanje informacija ili tehničko osposobljavanje kako bi se pridonijelo ekonomskom rastu društva. Odgoj nije i nikada ne treba biti promatran utilitaristički. Tiče se ponajprije oblikovanja ljudske osobe i neizbježnog njezina osposobljavanja za život u punini.

Osoba je središnji subjekt u dječjem vrtiću i školi te se prema njoj usmjeravaju svi programi, inicijative i pothvati. Škola bi posebno trebala biti zajednica koja poučava kako tražiti istinu i otkriti vlastito dostojanstvo, kako prenositi kulturu i životne vrjednote te osposobljavati učenika da svoje zvanje shvaća kao služenje društvu, otvarati ga dijalogu, međusobnom i zajedničkom susretu, jamčiti mu ljudski, duhovni, kulturni i socijalni razvoj.

Na već spomenutom susretu, papa Franjo je nastavnicima i učenicima poželio da nauče tri jezika koja svaka zrela osoba mora znati: jezik razuma, jezik srca i jezik ruku. To isto želim i ja vama, poštovane ravnateljice i ravnatelji, da u ulozi

⁵ Usp. Papa Benedikt XVI., Govor poljskim biskupima, 26. studenoga 2005.

⁶ Papa Benedikt XVI., Susret s predstavnicima za odgoj i školu u Rimskoj biskupiji, 23. veljače 2008.

najodgovornijih za stvaranje pozitivnog odgojno-obrazovnog ozračja u vrtićima i školama, ne smetnete s uma cjelovitost osobe i cjelovitost odgoja. Našem društvu nisu potrebne nove generacije koje će isključivo obavljati određenu funkciju, proizvoditi, zarađivati i trošiti. Trebaju nam odgovorne osobe koje će biti uronjene u slojevito i bogato iskustvo života, koje zahvaća i onkraj vidljivoga i materijalnoga.

Poštovane ravnateljice i ravnatelji, poučavanje i odgajanje zvanje je koje zahtijeva ljubav, srce i predanje. Hvala vam što to svakodnevno svjedočite u vrtićima i školama koje su vam povjerene. Neka Gospodin Isus, novorođeni Kralj, čijem rođendanu ususret idemo, osnaži vašu volju, blagoslovi sva nastojanja koja ulažete kako biste se odgovorno i s ljubavlju brinuli za djecu i mlade. Svima od srca čestitam Božić i želim blagoslovljenu novu 2015. godinu.